

Wyrok z dnia 10 lutego 2010 r., V CSK 269/09

Zamieszczenie w Internecie informacji o fakcie nie oznacza, że jest on powszechnie znany w rozumieniu art. 228 § 1 k.p.c.

Sędzia SN Irena Gromska-Szuster (przewodniczący)

Sędzia SN Wojciech Katner

Sędzia SN Dariusz Dończyk (sprawozdawca)

Sąd Najwyższy w sprawie z powództwa "C.P.", spółki z o.o. w G. przeciwko Małgorzacie W. o zapłatę, po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej w dniu 10 lutego 2010 r. skargi kasacyjnej pozwanej od wyroku Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z dnia 10 marca 2009 r.

uchylił zaskarżony wyrok w części uwzględniającej powództwo w punkcie 1 oraz orzekającej o kosztach postępowania w punktach 1 i 3 i w tym zakresie przekazał sprawę Sądowi Apelacyjnemu we Wrocławiu do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.

Uzasadnienie

Powód "C.P.", spółka z o.o. w G. wniósł o zasądzenie od pozwanej Małgorzaty W. kwoty 331 240,56 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 11 listopada 2006 r. do dnia zapłaty tytułem odszkodowania za niewykonanie zobowiązania – dostawy żyta konsumpcyjnego – wynikającego z zawartych przez strony umów sprzedaży. Jako alternatywną podstawę odpowiedzialności pozwanej wskazał art. 479 k.c.

Wyrokiem z dnia 27 listopada 2008 r. Sąd Okręgowy w Opolu oddalił powództwo. Ustalił, że na podstawie umów z dnia 2, 6, 9 i 21 czerwca 2006 r. pozwana zobowiązała się sprzedać powodowi żyto konsumpcyjne w łącznej ilości 2100 ton. Wydanie żyta miało nastąpić w okresie od dnia 15 sierpnia 2006 r. do dnia 15 października 2006 r. W razie niedostarczenia w terminie zakontraktowanej ilości towaru, przyznano kupującemu prawo potrącenia z należności sprzedającej, różnicy wynikającej z nabycia brakującej partii towaru przez kupującego od innego

dostawcy po aktualnej cenie rynkowej. Pozwana nie wykonała obowiązków wynikających z wymienionych umów, pomimo wezwania powoda. Dnia 19 października 2006 r. "C.B.V." w R. wystawiła trzy faktury obciążające "C.P.", spółkę z o.o. w G. „różnicą ceny ustalonej w faksie/rozmowie telefonicznej" na łączną kwotę 239 728 euro. Dnia 15 marca 2007 r. "C.P.", spółka z o.o. w G. zwróciła się do "C.B.V." w R. z prośbą o potwierdzenie i zgodne zaksięgowanie kompensaty wzajemnych należności i zobowiązań względem "C.B.V."

Mimo że pomiędzy stronami zostały skutecznie zawarte umowy sprzedaży, a pozwana nie wywiązała się z obowiązków, jakie nakładały na nią sporne umowy, roszczenie powoda o odszkodowanie z tytułu niewykonania tych umów nie było zasadne, gdyż powód nie wykazał poniesienia szkody, ani związku przyczynowego pomiędzy zaniechaniem wykonania zobowiązania pozwanej a ewentualną szkodą. Nie było także podstaw do uwzględnienia powództwa na podstawie art. 479 k.c., gdyż wyliczona przez powoda kwota odszkodowania nie pozostawała w związku z roszczeniem opartym na podstawie tego przepisu. Powód nie udowodnił, jaka była cena rynkowa żyta w czasie przyjętym dla rozliczeń, a ponadto nie wskazał, w jaki sposób wyliczył równowartość nie sprzedanego mu żyta konsumpcyjnego.

Na skutek apelacji powoda Sąd Apelacyjny we Wrocławiu wyrokiem z dnia 10 marca 2009 r. zmienił zaskarżony wyrok w ten sposób, że zasądził od pozwanej na rzecz powoda kwotę 132 700 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 29 stycznia 2008 r., oddalając dalej idące powództwo oraz oddalił apelację w pozostałym zakresie. Przyjął za własne ustalenia Sądu Okręgowego oraz ustalił – uznając za fakt powszechnie znany, wynikający z informacji podanej przez Zintegrowany System Informacji Rynkowej nr 9/2009 z dnia 5 marca 2009 r. na stronach internetowych Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi – że średnia cena żyta konsumpcyjnego w dniu orzekania wynosiła 412 zł za tonę. Za prawidłową uznał ocenę Sądu pierwszej instancji, że powód nie wykazał poniesienia szkody ani związku przyczynowego pomiędzy niewykonaniem zobowiązania pozwanej z umowy łączącej strony a ewentualną szkodą. Wykluczało to odpowiedzialność odszkodowawczą pozwanej na podstawie art. 471 k.c.

Sąd Apelacyjny uznał, że zachodziły przesłanki uzasadniające częściowe uwzględnienie roszczenia na podstawie art. 479 k.c. Przesłanką zastosowania tego przepisu jest niewykonanie przez dłużnika zobowiązania, polegającego na świadczeniu rzeczy oznaczonych co do gatunku, oraz zwłoka dłużnika. Obie te

przesłanki zostały przez powoda wykazane. Wymieniony przepis umożliwia wierzycielowi zastępcze wykonanie zobowiązania świadczenia przez dłużnika rzeczy oznaczonych co do gatunku; wierzyciel może zażądać m.in. zapłaty wartości rzeczy oznaczonych co do gatunku, jakie miały być dostarczone przez dłużnika. Wykonanie przez wierzyciela uprawnień wynikających z art. 479 k.c. następuje przez złożenie oświadczenia woli, które jednostronnie kształtuje istniejący między stronami stosunek zobowiązaniowy. Powód takie oświadczenie złożył w pozwie. W następstwie złożenia oświadczenia przez wierzyciela, w miejsce dotychczasowego obowiązku świadczenia rzeczy oznaczonych co do gatunku, dłużnik zobowiązany jest do zapłaty ich równowartości i ewentualnie naprawienia szkody spowodowanej zwłoką dłużnika.

W umowach wzajemnych pod pojęciem wartości rzeczy, którym posługuje się art. 479 k.c., należy rozumieć kwotę odpowiadającą kosztom nabycia przez wierzyciela rzeczy tego samego rodzaju, pomniejszoną o zaoszczędzoną przez wierzyciela cenę. Skoro roszczenie przewidziane w art. 479 k.c. stanowi surogat świadczenia, jakie powinno być spełnione przez dłużnika, wysokość kosztów nabycia rzeczy powinna odpowiadać wysokości tych kosztów w chwili orzekania, a nie w chwili, gdy świadczenie miało być spełnione. Przyjmując, że pozwana była zobowiązana do dostarczenia 2100 ton żyta, a średnia cena w dniu orzekania wynosiła 412 zł za tonę, to kwota odpowiadająca wartości żyta stanowi 865 200 zł. Po odjęciu zaoszczędzonej przez powoda ceny nabycia żyta, która wynosi 732 500 zł, mógł on żądać od pozwanej kwoty 132 700 zł. Wobec tego, uwzględniając częściowo apelację powoda, Sąd Apelacyjny zmienił zaskarżony wyrok i zasądził od pozwanej na rzecz powoda kwotę 132 700 zł z odsetkami za opóźnienie, liczonymi od upływu tygodnia od doręczenia pozwanej odpisu pozwu, gdyż oświadczenie powoda dokonujące jednostronnej zmiany zobowiązania pierwotnego, polegającej na przekształceniu go w dług pieniężny, obejmujący koszty nabycia żyta, zostało złożone dopiero w pozwie. (...)

Skargę kasacyjną wniosła pozwana, która zaskarżyła wyrok w części zmieniającej wyrok Sądu Okręgowego i uwzględniającej apelację powoda. Skargę oparto na obu podstawach wymienionych w art. 398³ § 1 k.p.c., zarzucając nieważność postępowania, pozwana bowiem została pozbawiona prawa do obrony, przez uniemożliwienie jej wypowiedzenia się co do faktu uznanego przez Sąd drugiej instancji jako powszechnie znany. W dniu zamknięcia rozprawy fakt ten –

średnia cena żyta konsumpcyjnego – nie mógł być jeszcze nikomu znany, ponieważ informacja nr 9/2009 o wysokości cen zboża konsumpcyjnego została ogłoszona dopiero w dniu 6 marca 2009 r. W skardze zarzucono również naruszenie art. 228 § 1 k.p.c. w związku z art. 6 ust. 1 ustawy z dnia 30 marca 2001 r. o rolniczych badaniach rynkowych (Dz.U. Nr 42, poz. 471 ze zm.) oraz art. 227 k.p.c., polegające na przyjęciu, że podstawą ustalenia kosztu nabycia żyta konsumpcyjnego według cen rynkowych może być kwota 412 zł, która nie pochodzi z informacji podanej przez Zintegrowany System Informacji Rynkowej na stronach internetowych Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Informacja ta nie była jeszcze ogłoszona w chwili zamknięcia rozprawy, a ponadto ustawa z dnia 30 marca 2001 r. zawiera zastrzeżenie o zakazie wykorzystywania danych rynkowych do innych celów niż wynikających z ustawy, naruszenie art. 56 i 65 § 1 k.c. w związku z art. 383 k.p.c. przez wykładnię umów z pominięciem zasad oświadczeń woli wynikających z tych przepisów i orzeczenie na podstawie rozszerzonego żądania powoda w apelacji, naruszenie art. 353¹ w związku z art. 479 k.c. przez przyjęcie z pominięciem zapisów umowy o wykonaniu zastępczym przez zakup rzeczy na koszt dłużnika, że powód był jednostronnie uprawniony do odstąpienia od tego postanowienia umownego, by domagać się zapłaty wartości ustalonej w oparciu o cenę rynkową, uwzględniającą jakość rzeczy oznaczoną w treści zobowiązania, oraz naruszenie art. 481 § 1 k.c. przez przyjęcie, że powodowi należą się ustawowe odsetki liczone od dnia 29 stycznia 2008 r.

Pozwana wniosła o uchylenie wyroku w zaskarżonej części i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania, ewentualnie o jego uchylenie i orzeczenie co do istoty sprawy.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zgodnie z art. 316 § 1 k.p.c., który ma także zastosowanie przed sądem drugiej instancji, po zamknięciu rozprawy sąd wydaje wyrok, biorąc pod uwagę stan rzeczy istniejący w chwili zamknięcia rozprawy (art. 391 § 1 k.p.c.). Sąd powinien więc mieć na względzie te okoliczności faktyczne, które miały miejsce oraz które były dowodzone przez strony na dzień zamknięcia rozprawy. Z art. 316 § 1 k.p.c. wynika więc zakaz uwzględnienia przez sąd przy orzekaniu okoliczności faktycznych, które nastąpiły już po zamknięciu rozprawy, jak również okoliczności, które nastąpiły przed zamknięciem rozprawy, ale o których wiadomość sąd powziął

już po jej zamknięciu. W takim wypadku, jak stanowi art. 316 § 2 k.p.c., rozprawa powinna być otwarta na nowo.

Sąd bierze pod uwagę fakty, które były wykazywane w postępowaniu dowodowym, fakty powszechnie znane, fakty przyznane przez drugą stronę, jak również znane sądowi urzędowo. Wszystkie wymienione fakty mogą być podstawą stosowania przez sąd domniemań faktycznych i prawnych, które są również podstawą ustaleń faktów, z których strony wywodzą skutki prawne. Fakty powszechnie znane, jak stanowi art. 213 § 1 k.p.c., sąd bierze pod uwagę nawet bez powołania się na nie strony. Powinny one, podobnie jak fakty dowodzone przez strony lub znane sądowi urzędowo, wystąpić najpóźniej w chwili zamknięcia rozprawy. Również informację o faktach powszechnie znanych sąd powinien mieć w chwili zamknięcia rozprawy. W przeciwnym wypadku fakty te, jako istotne dla rozstrzygnięcia sprawy, powinny być przedmiotem postępowania dowodowego. Uznanie określonego faktu za notoryjny ma doniosłe skutki procesowe, polegające na zwolnieniu sądu z konieczności prowadzenia postępowania dowodowego na okoliczność tego faktu. W konsekwencji nie można zarzucić ujemnych skutków procesowych stronie, która z faktu notoryjnego wywodziła skutki procesowe i którego nie dowodziła. Ponadto zaniechanie uwzględnienia przez sąd faktu powszechnie znanego może być także podstawą zarzutu stron skierowanego przeciwko ustaleniom faktycznym, jeżeli ustalenie tego faktu ma znaczenie dla uwzględnienia powództwa lub obrony pozwanego.

Mając to na względzie należy uznać za uzasadniony zarzut naruszenia przez Sąd Apelacyjny art. 316 § 1 i 2 w związku z art. 391 § 1 k.p.c., gdyż zamknięcie rozprawy nastąpiło dnia 24 lutego 2009 r., natomiast wiadomość o fakcie powszechnie znanym dotyczącym średniej ceny żyta konsumpcyjnego na dzień orzekania Sąd Apelacyjny powziął dopiero z publikacji internetowej na stronie Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 5 marca 2009 r. lub dnia 6 marca 2009 r. W takiej sytuacji obowiązkiem Sądu było, zgodnie z art. 316 § 2 w związku z art. 391 § 1 k.p.c., otwarcie rozprawy na nowo. Naruszenie tego przepisu miało istotny wpływ na treść zaskarżonego wyroku i ograniczyło prawo obrony pozwanej, chociaż nie można przyjąć, że pozbawiło jej możliwości obrony swych praw, a w konsekwencji, by z tego powodu postępowanie przed Sądem Apelacyjnym dotknięte było nieważnością z przyczyny wymienionej w art. 379 pkt 5 k.p.c. Zaniechanie otwarcia rozprawy na nowo pozbawiło pozwaną jedynie możliwości

zwrócenia Sądowi odwoławczemu uwagi na to, że średnia cena żyta nie jest faktem powszechnie znanym, a w konsekwencji, że okoliczność ta powinna być przedmiotem postępowania dowodowego.

Przepisy kodeksu postępowania cywilnego nie definiują pojęcia faktu powszechnie znanego, o którym stanowi art. 228 § 1 k.p.c. Zarówno w orzecznictwie, jak i w doktrynie przyjmuje się, że chodzi o fakty, które są znane każdemu rozsądnemu i mającemu doświadczenie życiowe mieszkańcowi miejscowości, w której znajduje się siedziba sądu (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 12 maja 2000 r., II UKN 540/99, OSNAPUS 2001, nr 21, poz. 652 oraz z dnia 5 lutego 2002 r., II CKN 894/99, nie publ.). Zważywszy na daleko idące konsekwencje wynikające z zaliczenia określonego faktu do powszechnie znanych, wykładnia tego pojęcia powinna być ścisła. W szczególności nie można uznawać za fakty powszechnie znane faktów dotyczących zdarzeń o charakterze specjalistycznym, które – z natury rzeczy – znane są ograniczonemu kręgowi osób. Za fakt taki uznać należy informację o wysokości średniej ceny żyta, przy czym bez znaczenia jest źródło wiedzy.

Źródła wiadomości o faktach notoryjnych mogą być różne (por. orzeczenie Sądu Najwyższego z dnia 9 stycznia 1951 r., C 436/50, OSN 1951, nr 3, poz. 80 oraz wyrok Sądu Najwyższego z dnia 12 maja 2000 r., II UKN 540/99). Często strony, jak również Sąd nie mają nawet świadomości, z jakiego źródła uzyskali informację o fakcie notoryjnym. Sąd, powołując się na fakt powszechnie znany także nie ma obowiązku wskazywania źródła wiedzy o tym fakcie, tak jak to uczynił Sąd Apelacyjny w uzasadnieniu wyroku zaskarżonego skargą kasacyjną, dlatego nie można podzielić stanowiska, że wysokość średniej ceny żyta z chwili orzekania była faktem powszechnie znanym, gdyż informacja o tym fakcie została zamieszczona w Internecie. Samo zamieszczenie w Internecie informacji o fakcie nie nadaje mu cechy faktu powszechnie znanego; o uznaniu określonego faktu za fakt powszechnie znany nie przesądza źródło wiedzy o tym fakcie, lecz rodzaj faktu, który charakteryzuje się tym, że wiadomość o nim powinien powziąć z różnych źródeł każdy rozsądny i mający doświadczenie życiowe mieszkaniec miejscowości, w której znajduje się siedziba sądu. Dotyczy to więc ogólnie znanych wydarzeń historycznych, politycznych, zjawisk ekonomicznych, przyrodniczych itp.

Należy mieć przy tym na względzie, że w Internecie znajdują się informacje dotyczące niemal wszystkich dziedzin, jak również zdarzeń o zasięgu globalnym,

krajowym i lokalnym. Konsekwentnie, przyjmując stanowisko Sądu Apelacyjnego, należałoby wszystkie te fakty uznać za notoryjne, choć niewątpliwie nimi nie są w rozumieniu art. 228 § 1 k.p.c. Z tych przyczyn za uzasadniony należy uznać zarzut naruszenia wymienionego przepisu na skutek uznania za fakt powszechnie znany średniej ceny żyta z chwili orzekania z tego względu, że informacja na temat wysokości średniej ceny żyta została zamieszczona na stronach internetowych Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi. (...)

Uzasadniony jest zarzut naruszenia art. 56 k.c., według którego czynność prawna wywołuje przede wszystkim skutki w niej wyrażone. Ustalenie tych skutków, w przypadku czynności prawnej mającej postać umowy, wymaga w pierwszej kolejności dokonania wykładni oświadczeń woli zawartych w umowie zgodnie z regułami zawartymi w art. 65 § 1 i 2 k.c. Według ustaleń faktycznych, strony w zawartych umowach przewidziały, że w przypadku niedostarczenia przez pozwaną zakontraktowanej ilości towaru w terminie umówionym powód jako kupujący będzie miał prawo potrącenia z należności sprzedającej różnicy, wynikającej z nabycia brakującej partii towaru przez kupującego od innego dostawcy, po aktualnej cenie rynkowej. Tak określone uprawnienie kupującego wyczerpuje jedną z form samopomocy wierzyciela określoną w art. 479 k.c. w razie zwłoki dłużnika, gdy przedmiotem świadczenia jest określona ilość rzeczy oznaczonych co do gatunku. W takim przypadku wierzyciel może nabyć na koszt dłużnika taką samą ilość rzeczy tego samego gatunku albo żądać od dłużnika zapłaty ich wartości, zachowując w obu przypadkach roszczenie o naprawienie szkody wynikającej ze zwłoki. Uprawnienie przewidziane dla powoda w umowach w razie zwłoki pozwanej odpowiadało pierwszemu z uprawnień wierzyciela, o którym stanowi art. 479 k.c. Przepis ten ma charakter dyspozytywny, co oznacza, że strony w ramach swobody umów wynikającej z art. 353¹ § 1 k.c. mogą wyłączyć bądź ograniczyć formy samopomocy wierzyciela przewidziane w art. 479 k.c. Z tego powodu wymagają wykładni umowy zawarte przez strony w częściach przewidujących określony sposób samopomocy powoda jako wierzyciela w przypadku niedostarczenia towaru przez pozwaną jako dłużnika, tj. czy takie postanowienie nie oznacza – jak zarzuciła pozwana – wykluczenia drugiej formy samopomocy wierzyciela przewidzianej w art. 479 k.c. Zważywszy, że Sąd Apelacyjny nie dokonał w tym kierunku wykładni oświadczeń woli stron w umowach przez nie zawartych, za uzasadniony należy uznać zarzut naruszenia art. 353¹ § 1 oraz art. 479 k.c. (...)

W skardze kasacyjnej zasadnie zarzucono także naruszenie art. 481 § 1 k.c. przez zasądzenie odsetek po upływie tygodnia od doręczenia pozwanej odpisu pozwu w sytuacji, w której wysokość uwzględnionego roszczenia na podstawie art. 479 k.c. – obejmująca obowiązek zapłaty kwoty stanowiącej wartość niedostarczonego przez pozwaną zboża – została ustalona przez Sąd Apelacyjny przy zastosowaniu cen żyta obowiązujących w chwili wyrokowania. Stan opóźnienia dłużnika w spełnieniu świadczenia pieniężnego zachodzi wówczas gdy z czynności prawnej lub innego zdarzenia prawnego wynika zarówno obowiązek jak i wysokość świadczenia pieniężnego dłużnika. Nie jest tak wtedy, gdy wysokość świadczenia pieniężnego, które ma spełnić dłużnik, jest określana arbitralnie przez sąd przy zastosowaniu np. cen obowiązujących w chwili wyrokowania. W takim wypadku uzasadnione jest zasądzenie odsetek za opóźnienie także od tej chwili, skoro jedną z funkcji odsetek ustawowych jest zapobieżenie spadkowi wartości siły nabywczej pieniądza na skutek procesów inflacyjnych, a temu samemu celowi służy określenie wysokości świadczenia dłużnika z chwili wyrokowania przez sąd (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 6 września 1994 r., III CZP 105/94, OSNC 1995, nr 2, poz. 26, z dnia 30 marca 1998 r., III CKN 330/97, nie publ., z dnia 15 stycznia 2004 r., II CK 352/02, nie publ., i z dnia 9 maja 2008 r., III CSK 17/08, nie publ.). Skoro więc wysokość świadczenia pieniężnego, jakie zobowiązana była spełnić pozwana wobec powoda, została określona w dniu wyrokowania Sądu Apelacyjnego przy uwzględnieniu cen z tej samej daty, nie było podstaw do zasądzenia odsetek za okres wcześniejszy.

Z tych przyczyn Sąd Najwyższy uwzględnił skargę kasacyjną i orzekł, jak w sentencji (art. 398¹⁵ § 1 k.p.c.).